

Liga za ľudské práva
The Human Rights
League

Hurbanovo nám 5,
811 03 Bratislava
IČO: 31807968 / DIČ: 2022095471
tel: +421-2-544 35 437
fax: +421-2-546 42 439
e-mail: hrl@hrl.sk

Financované Európskou úniou
z Európskeho fondu pre integráciu štátnych
príslušníkov tretích krajín
Solidarita pri riadení migračných tokov

Maloletí bez sprievodu

Situácia v roku 2010

Záver a odporúčania

V roku 2009 Liga za ľudské práva (LZLP) realizovala výskum situácie, úrovne právnej ochrany a nastavenia integračných opatrení pre maloletých cudzincov bez sprievodu, ktorí sa nachádzajú v Slovenskej republike. Výsledkom výskumu je publikácia Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v Slovenskej republike: Analýza právneho stavu a praxe (Fajnorová, Številová, 2009). Súčasťou analýzy bola aj identifikácia problémov, s ktorými sa maloletí cudzinci v oblasti ochrany a starostlivosti stretávajú a navrhnutie vhodných opatrení na zlepšenie.

V roku 2010 sme pokračovali v poskytovaní právnej a sociálnej pomoci maloletým bez sprievodu a v komunikácii so zodpovednými orgánmi verejnej správy s cieľom odstrániť identifikované problémy a spoločným úsilím prispieť k zlepšeniu úrovne ochrany jednej z najzraniteľnejších skupín cudzincov, ktorá sa na našom území nachádza. Napriek určitým zlepšeniam, ktoré nastali, niektoré problémy naďalej pretrvávajú.

V decembri 2010 naša organizácia v spolupráci so Slovenskou humanitnou radou zorganizovala konferenciu o ochrane maloletých bez sprievodu, na ktorej sa zúčastnilo cca 60 odborníkov venujúcich sa danej problematike z rôznych štátnych inštitúcií ako aj z UNHCR, IOM a mimovládnych organizácií. Cieľom konferencie bolo poukázať na pretrvávajúce nedostatky a identifikovať opatrenia, ktoré môžu byť realizované s cieľom zlepšiť úroveň ochrany, ktorá je maloletým bez sprievodu poskytovaná. Chceli sme zdôrazniť skutočnosť, že ak diskutujeme o maloletých bez sprievodu, diskutujeme o deťoch, ktoré sa na Slovensku nachádzajú bez rodičov alebo najbližších príbuzných a Slovenská republika je povinná poskytnúť im čo najlepšiu dostupnú pomoc a ochranu tak, aby bol rešpektovaný ich najlepší záujem.

Na konferencii sme prezentovali štyri kľúčové oblasti, ktoré je podľa nášho názoru potrebné prioritne riešiť, a ktoré závažným spôsobom ovplyvňujú život a možnosti integrácie maloletých bez sprievodu v SR. Ide o zabezpečenie právnej ochrany a starostlivosti o MBS zo strany štátu vo forme opatrovníctva, resp. poručníctva; dostupnosť trvalých riešení, ktoré by MBS umožnili bez obáv z vyhostenia žiť plnohodnotný život v našej spoločnosti; právna

pomoc v azylovom konaní a v iných konaniach s MBS v záujme zabezpečenie najvyššej možnej miery rešpektovania práv MBS; a prístup k vzdelaniu tak, aby bolo v plnej miere rešpektované právo dieťaťa na vzdelanie.

V rámci našej práce v tejto oblasti sme identifikovali ako **pozitívne postupy v SR** predovšetkým:

- Ochranu MBS pred administratívnym vyhostením
- Ochranu pred zaistením v Útvoroch policajného zaistenia pre cudzincov
- Zriadenie špecializovaného detského domova
- Promptné umiestňovanie MBS do detského domova
- Ustanovenia zákona o azyle upravujúce vedenia konania s MBS

Na druhej strane, ako **problémové vnímame nasledovné oblasti prístupu k MBS**:

- Neustanovovanie poručníkov
- Poddimenzovaný výkon opatrovníctva (nedostatočný počet hodín na vykonávanie opatrovníckych úkonov)
- Neexistencia trvalých riešení po dosiahnutí plnoletosti
- Nedostatočná ochrana a starostlivosť počas azylového konania
- Obmedzený prístup k vzdelaniu a kvalifikovanej výučbe slovenčiny
- Chýbajúca psychologická pomoc, prevencia a terapia
- Chýbajúce právne poradenstvo a právne zastupovanie
- Nedostatočná informovanosť detí
- Kladenie malého dôrazu na ďalšie vzdelávanie pracovníkov, ktorí s deťmi prichádzajú do kontaktu a dokonca rozhodujú o ich osude

V súčasnosti vnímame ako **najpálčivejšie oblasti**, ktoré treba riešiť:

- Opatrovníctvo a poručníctvo
- Trvalé riešenia
- Právna pomoc a právne poradenstvo, vrátane právneho zastupovania
- Vzdelávanie

Opatrovníctvo a poručníctvo vo vzťahu k maloletým bez sprievodu

Právny rámec a interné nariadenia

Tak zákon o sociálnoprávnej ochrane detí¹ ako aj zákon o rodine² predpokladajú ustanovenie poručníka MBS s tým, že príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí ustanovený za opatrovníka vykoná neodkladné úkony v záujme MBS len do času kým sa poručník neujme svojej funkcie.

Podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane detí orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately³ vykonáva neodkladné úkony v záujme dieťaťa kým nie je maloletému bez sprievodu ustanovený poručník alebo sa ustanovený poručník neujme svojej funkcie⁴.

Zákon o rodine predpokladá, že ak rodičovské práva a povinnosti nemôže vykonávať ani jeden z rodičov alebo ak súd rozhodol o pozbavení rodičovských práv vo vzťahu k jedinému žijúcemu rodičovi, ustanoví vo svojom rozhodnutí maloletému dieťaťu poručníka⁵. Ak nebolo možné ustanoviť za poručníka žiadnu fyzickú osobu, súd ustanoví za poručníka obec a v prípadoch maloletých detí bez sprievodu orgán sociálnoprávnej ochrany⁶. Do času, kým nie je maloletému dieťaťu ustanovený poručník, alebo do času, kým sa ustanovený poručník neujme svojej funkcie, robí neodkladné úkony v záujme maloletého dieťaťa opatrovník⁷.

Ustanovenie poručníka predpokladá okrem zákonných ustanovení aj Interná norma vydaná Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny na úpravu výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany

---

¹ Zákon 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

² Zákon 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých prípadov

³ Príslušný Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

⁴ § 29 ods. 1 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí

⁵ § 39 ods. 2 zákona o rodine

⁶ § 57 ods. 3 zákona o rodine

⁷ § 57 ods. 4 zákona o rodine

detí vo vzťahu k MBS príslušnými Úradmi práce. Norma výslovne uvádza, že „vzhľadom k tomu, že MBS nemá zákonného zástupcu a je potrebné, aby ho zastupoval súdom ustanovený poručník, orgán sociálnoprávnej ochrany detí, ktorý bol súdom ustanovený za opatrovníka, príp. v ktorého územnom obvode sa MBS nachádza, ihneď ako je to potrebné, podá príslušnému súdu návrh na ustanovenie poručníka v zmysle § 57 zákona o rodine. Konanie o ustanovenie poručníka môže súd začať aj bez návrhu. Včasné ustanovenie poručníka je dôležité z hľadiska ochrany práv MBS“.⁸ Norma však ďalej nešpecifikuje, v ktorom konkrétnom okamihu je potrebné poručníka ustanoviť.

Prax

Napriek uvedeným ustanoveniam účinných právnych predpisov a Internej normy Ústredia práce ako orgánu nadriadeného miestnym úradom práce, k ustanovovaniu poručníkov v praxi nedochádza.

Dôvody potreby výkonu poručníctva vo vzťahu k MBS

Podľa internej normy ÚPSVR, na rozdiel od poručníka, ktorý dlhodobo vykonáva rodičovské práva a povinnosti týkajúce sa výchovy maloletého dieťaťa, jeho zastupovania a správy majetku namiesto rodičov, opatrovník vykonáva len určité konkrétne právne úkony (...)

Poručník teda zabezpečuje výchovu a rozvoj dieťaťa, tak aby boli v súlade s jeho priaznivým psychickým, sociálnym a fyzickým vývojom. Môže zabezpečovať aj osobnú starostlivosť o dieťa.

Vzhľadom na to, že maloletí cudzinci sa v SR nachádzajú bez svojich rodičov alebo akýchkoľvek dospelých príbuzných, ktorí by mohli dohliadať na ich vývoj, starať sa o nich a radiť im, je dôležité, ak je takémuto dieťaťu udelený v SR azyl, poskytnutá doplnková ochrana alebo majú tolerovaný pobyt a preukážu záujem zotrvať v SR, aby mu bol súdom ustanovený poručník, pretože výkon funkcie opatrovníka nezodpovedá potrebám dieťaťa a je preto nepostačujúci.

Konkrétne návrhy Ligy za ľudské práva k opatrovníctvu a poručníctvu:

- podanie návrhu na ustanovenie poručníka v prípade každého MBS do troch mesiacov od ustanovenia opatrovníka, príp. najneskôr keď je dieťaťu poskytnutá medzinárodná ochrana alebo udelený tolerovaný pobyt v SR
- zvýšenie rozsahu pracovného úväzku venovaného práci s MBS pracovníkovi ÚPSVR povereného vykonávaním opatrovníckych úkonov, resp. poverovať vykonávaním týchto úkonov viacerým pracovníkom riadne vyškolených pre špecifickú prácu s MBS
- Ak pracovník vykonávajúci opatrovnícke úkony nemá právne vzdelanie, zakotviť povinnosť dať sa zastúpiť advokátom alebo právnikom v azylovom konaní MS

---

⁸ Interná norma ÚPSVR, časť 4. Konanie o ustanovení poručníka, str. 11

- Mala by prebiehať intenzívna spolupráca každého pracovníka povereného vykonávaním opatrovníckych úkonov s psychológom a spolupracujúcim právnikom

Mnoho MBS sa zdrží na Slovensku len veľmi krátke obdobie, a to v dôsledku toho, že SR nebola ich cieľová krajina v Európe a boli tu len zadržaní cudzineckou políciou. Tieto deti často opustia detský domov už veľmi skoro po prepustení z karanténnej, uzatvorenej časti detského domova. V takýchto prípadoch ustanovovanie poručníkov nie je namiesto. Avšak na Slovensku sú aj MBS, ktorí tu zostávajú mesiace či roky, až do svojej dospelosti, a mnohí z nich majú poskytnutú medzinárodnú ochranu. U týchto detí naopak vidíme nevyhnutnosť ustanovenia poručníkov.

Trvalé riešenia

Skutočnosť, že sa na našom území nájde dieťa, ktoré je bez sprievodu svojho zákonného zástupcu, zakladá Slovenskej republike právnu zodpovednosť, vyplývajúcu z medzinárodných záväzkov, za ďalší vývoj situácie tohto dieťaťa. V súlade s nimi sme povinní nájsť také riešenie situácie dieťaťa, ktoré bude trvalé a bude v jeho najlepšom záujme. Tieto riešenia môžu byť rôzne. Predovšetkým je potrebné zistiť, či existuje možnosť zlúčiť dieťa s jeho rodinou či už v krajine pôvodu alebo v inom štáte a či táto možnosť je zároveň pre dieťa najvhodnejšia. Ak sa preukáže, že zlúčenie s rodinou neprichádza do úvahy, trvalé riešenie jeho situácie by sa malo nájsť na našom území. Trvalým riešením situácie je pritom potrebné rozumieť také riešenie, ktoré poskytne maloletému náhradu za domov a umožní mu rozvoj, výchovu, vzdelanie a prípravu na budúce povolanie tak, ako by bol slovenským dieťaťom.

Podľa platných a účinných zákonov SR sú dostupné dve možnosti riešenia situácie MBS v prípade ak nie je možné zlúčenie s rodinou. Prvou je možnosť zotrvať v detskom domove pre MBS až do dosiahnutia plnoletosti, tou druhou je udelenie azylu v prípade, ak sa MBS rozhodne požiadať o udelenie azylu.⁹

Vzhľadom na to, že MBS sú deti, ktoré sa nachádzajú v SR bez ochrany a starostlivosti rodičov či iného dospelého príslušníka rodiny, majú osobitne zraniteľné postavenie, SR je povinná poskytnúť im ochranu a starostlivosť. Zákony SR sú v tomto smere v súlade s medzinárodnými dohovormi a v niektorých aspektoch ustanovenia slovenských zákonov prekračujú povinný minimálny štandard, ktorý má byť MBS zabezpečený¹⁰, čo vnímame veľmi pozitívne.

Tieto ustanovenia sa MBS týkajú len do času, kým nedosiahnu plnoletosť.

---

⁹ Samozrejme, výsledkom azylového konania môže byť aj poskytnutie doplnkovej ochrany, ide ale o riešenie dočasné – doplnková ochrana sa poskytuje na jeden rok- a preto ho môžeme významom priradiť k tolerovanému pobytu počas zotrvania v detskom domove.

¹⁰ Ide predovšetkým o ustanovenia zákona o pobyte cudzincov, v zmysle ktorých nie je MBS možné zaistiť ani vyhostiť

Zákon o sociálnoprávnej ochrane umožňuje MBS zotrvať v detskom domove pre MBS len do 18 rokov, na rozdiel od detí nachádzajúcich sa v (normálnych) detských domovoch, ktoré si svoj pobyt v domove, so súhlasom detského domova, môžu predĺžiť až do veku 25 rokov.

Ako sme uviedli v časti popisujúcej tolerovaný pobyt, ak MBS nespĺňajú zákonom stanovené podmienky pre získanie azylu či doplnkovej ochrany, môžu v SR legálne zotrvať do dovŕšenia osemnásteho roku veku na základe udeleného tolerovaného pobytu. Tento pobyt MBS zaniká dňom dosiahnutia plnoletosti. Týmto dňom sa zároveň MBS stáva neoprávnené sa zdržiavajúcim cudzincom na území SR a hrozí mu administratívne vyhostenie a zaistenie.

Podľa účinného zákona o pobyte cudzincov, MBS po dosiahnutí plnoletosti, nemajú možnosť požiadať v SR o iný druh pobytu, ktorý by plynule nadväzoval na ich tolerovaný pobyt. Žiadosť o prechodný pobyt možno podať len na našom veľvyslanectve mimo územia SR a v prípade trvalého pobytu MBS nespĺňajú podmienky dlhodobosti pobytu a tiež nemajú zákonné dôvody potrebné pre získanie pobytu.

Veľké množstvo MBS zároveň nemá žiadne vlastné doklady totožnosti alebo cestovné doklady, čo im znemožňuje podať žiadosť o akýkoľvek iný typ pobytu.

V praxi tak dochádza k situácii, kedy MBS z jedného dňa na druhý musí opustiť priestory detského domova a prestať chodiť do školy a stáva sa cudzincom bez povolenia na pobyt, bez prostriedkov a bez možnosti ubytovania. Nezriedka sa stáva, že bývalého MBS po dosiahnutí plnoletosti okamžite zaistí cudzinecká polícia, ktorá začne viesť konanie o jeho vyhostení z územia SR.

Preto, aby sa tomuto vyhli, bývalí MBS sa často rozhodnú vstúpiť do azylového konania, aj napriek tomu, že nespĺňajú podmienky pre jeho získanie.

Jedinou, krátkodobou možnosťou zlegalizovania pobytu MBS po dosiahnutí plnoletosti je podanie žiadosti o tolerovaný pobyt z dôvodu, že vycestovanie MBS nie je možné a jeho zaistenie nie je účelné.¹¹ Ide však o pobyt, ktorý nerieši situáciu cudzinca, pretože je určený na preklopenie obdobia, kým sa cudzincovi podarí získať doklady potrebné na vycestovanie. Počas tohto pobytu cudzinec nie je oprávnený na zamestnanie, nemôže podnikáť a sám si musí zariadiť a financovať ubytovanie. Takisto nie je zdravotne poistený.

Naše odporúčania vo vzťahu k trvalým riešeniam:

- Legislatívna úprava, ktorá reálne umožní MBS za splnenia stanovených podmienok získať v SR pobyt po dosiahnutí plnoletosti – podmienky, napr.:
  - štúdium, sústavná príprava na povolanie
  - úspešný priebeh integrácie

---

¹¹ §43 ods. 1 písm. c) zákona o pobyte cudzincov

- narušenie rodinných a sociálnych väzieb v krajine pôvodu, a pod.
- Možnosť získania pobytu po dosiahnutí plnoletosti bez potreby opustiť územie SR a s umožnením podania žiadosti aj v prípade, že MBS nemá zákonom požadované doklady
- 2 možnosti:
  - Zavedenie nového inštitútu, napr. vo forme pobytu z humanitných dôvodov
  - Využitie existujúceho inštitútu (druhu pobytu) so zakotvením priaznivejších podmienok pre MBS ako pre iné skupiny cudzincov
- Využitie ustanovení zákona o štátnom občianstve – udelenie štátneho občianstva MBS, ktorého zákonným zástupcom alebo poručníkom je štátny občan SR alebo právnická osoba určená súdom SR, a má nepretržitý pobyt na území SR najmenej dva roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva
- Zvážiť využívanie inštitútu azylu z humanitných dôvodov – po zvážení individuálnych okolností prípadu (zneužívanie, strata rodiny, nezvestní rodičia, psychické či zdravotné problémy, pretrhanie sociálnych a rodinných väzieb v krajine pôvodu, pozitívna integrácia v SR, dĺžka predchádzajúceho pobytu v SR, a pod.)

Právne poradenstvo a právna pomoc

Článok 47 ods. 2 Ústavy SR hovorí:

Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania (...).

Smernica Rady 2005/85/ES o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca v článku 15 zakotvuje právo žiadateľa o azyl na právnu pomoc a zastúpenie. Členské štáty majú poskytnúť každému žiadateľovi o azyl príležitosť poradiť účinným spôsobom o veciach súvisiacich s jeho žiadosťou o azyl. Okrem toho, v prípade zamietavého rozhodnutia rozhodujúceho orgánu členské štáty na požiadanie zabezpečia bezplatnú právnu pomoc a/alebo zastúpenie v konaní pred súdom (t.j. v odvolacom konaní).

Zákon o azyle dáva každému žiadateľovi o azyl právo podať opravný prostriedok proti prvostupňovému rozhodnutiu a každý žiadateľ o azyl by sa mal sám, resp. po porade s právnikom, rozhodnúť či tento opravný prostriedok v stanovenej lehote podá alebo nie. Zákon o azyle a zákon o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi zakotvili od decembra 2008, že okrem mimovládnych organizácii bezplatnú právnu pomoc a zastupovanie žiadateľom o azyl, ktorým Migračný úrad MV SR neudelil azyl ani neposkytol doplnkovú ochranu, poskytuje aj Centrum právnej pomoci, rozpočtová organizácia Ministerstva spravodlivosti SR.

Komisia pre práva dieťaťa vo svojom **výklade uplatňovania Dohovoru o právach dieťaťa na MBS** z roku 2005 uvádza nasledovné:

Maloletý žiadateľ o azyl by mal byť zastúpený dospelým, ktorý je oboznámený s príbehom a pozadím dieťaťa, a ktorý je kompetentný a schopný hájiť najlepšie záujmy dieťaťa. Maloletí bez sprievodu alebo odlúčené deti by tiež mali mať, a to vo všetkých prípadoch, bezplatný prístup ku kvalifikovanému právnenmu zástupcovi, a to aj vtedy keď žiadosť o azyl maloletého bez sprievodu je posudzovaná rovnakým postupom ako u dospelých žiadateľov.

Podľa **Programu Save the Children a UNHCR na pomoc odlúčeným deťom na území Európy (SCEP)** „vo všetkých právnych konaniach, vrátane akýchkoľvek odvolaní alebo preskúmaní rozhodnutí, odlúčené deti musia mať právnu pomoc a právneho zástupcu, ktorý im pomôže so žiadosťou o azyl a s presadením akýchkoľvek trvalých riešení. Právni zástupcovia musia byť dostupní pre dieťa bezplatne a musia mať znalosti z oblasti migračného práva, azylového konania a mechanizmov na ochranu obetí obchodovania. Mali by mať skúsenosti so zastupovaním detí, byť rodovo citliví a byť si vedomí foriem prenasledovania typických pre deti a vykorisťovania detí v medzinárodnom kontexte...Deti, ktoré dostanú negatívne prvostupňové rozhodnutie musia mať právo odvolať sa proti tomuto rozhodnutiu na súd.. Počas každého pohovoru musí byť dieťa sprevádzané svojim právnym zástupcom a ak si to praje, tak aj inými dôležitými osobami, ako sú sociálny pracovník, príbuzný, opatrovník, a pod.“

Podľa **Usmernenia UNHCR** ohľadne maloletých žiadateľov o azyl z r. 1997, „*Minimálne procesné garancie by mali zahŕňať... možnosť podania opravného prostriedku proti rozhodnutiu... MBS by mal mať prístup ku kvalifikovanému právnenmu zástupcovi*“.

Návrhy Ligy za ľudské práva vo vzťahu k právnenmu poradenstvu a právnej pomoci MBS:

Prijatie zákonných ustanovení, ktoré zakotvia:

- Povinné a bezplatné právne zastúpenie každého MBS v azylovom konaní zo strany právnik skúseného v oblasti cudzineckého a azylového práva a práv detí
- Prístup každého MBS, nielen žiadateľa o azyl, k bezplatnému právnenmu poradenstvu
- Zabezpečenie prístupu MBS (zo strany opatrovníka a detského domova) k inštitúciám a organizáciám (vrátane MVO) poskytujúcim pomoc deťom, migrantom či obetiam obchodovania, vrátane zabezpečenia dostatočnej informovanosti MBS a týchto inštitúciách a organizáciách

Povinné a bezplatné právne zastúpenie každého MBS

Vidíme potrebu zakotvenie právnej úpravy, ktorá zabezpečí každému MBS prístup nielen k priamemu právnenmu poradenstvu, ale aj k právnenmu zastúpeniu.

Vzhľadom k tomu, že MBS si pre svoj vek nemôže zvoliť právneho zástupcu sám, mal by mu byť tento zabezpečený zo strany opatrovníka alebo poručníka, a to tak, že opatrovník alebo poručník udelí advokátovi alebo právnikovi písomné plnomocenstvo na zastupovanie v azylovom konaní, a to od začiatku azylového konania (teda už v a nie až v odvolacom konaní).

Momentálne má opatrovník právo, ale nie povinnosť ustanoviť maloletému právnik. V praxi preto závisí na subjektívnom individuálnom posúdení zo strany opatrovníka či MBS bude alebo nebude mať v azylovom konaní právneho zástupcu. A ak aj je právny zástupcu zvolený, zvyčajne len pre odvolacie, a nie už pre prvostupňové azylové konanie. Navyše niektoré skupiny MBS, ako napr. Moldavci, považovaní opatrovníkom za ekonomickým migrantov bez dôvodov pre udelenie medzinárodnej ochrany, právneho zástupcu v konaní nemajú vôbec.

Pokiaľ ide o priame právne poradenstvo, v období od marca 2009 do júla 2010 pravidelne navštevovala detský domov pre maloletých bez sprievodu v Hornom Orechovom právnička Ligy za ľudské práva, ktorá sa s deťmi rozprávala o ich situácii, vysvetľovala im čo je azyl a ako prebieha azylové konanie, čo je tolerovaný pobyt a na čo ich oprávňuje, aké majú možnosti riešenia situácie po dosiahnutí plnoletosti. Poradenstvo prebiehalo buď spoločnými sedeniami s deťmi aj za účasti tlmočníka alebo individuálnymi rozhovormi. Na sedeniach sa vždy zúčastnila aj sociálna pracovníčka detského domova. O právne poradenstvo bol medzi deťmi záujem. Právnička spoločne so sociálnou pracovníčkou Ligy za ľudské práva

vypracovali aj ilustrovanú informačnú 20-stranovú brožúru pre tieto deti, ktorá bola preložená do šiestich jazykov, ktorými MBS najčastejšie hovoria.

V polovici roku 2010 sa Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Trenčíne rozhodol, že právne poradenstvo poskytované právničkou priamo v detskom domove je zbytočné z dôvodu, že deti sú o ich právnych možnostiach informované zo strany sociálnej pracovníčky Úradu práce ako aj sociálnej pracovníčky detského domova a preto je právne poradenstvo poskytované právnikom nepotrebné.

Podľa nášho názoru, právne poradenstvo môže poskytovať len človek s právnym vzdelaním. Sociálny pracovník nemá na to potrebnú kvalifikáciu a vedomosti. A preto by malo byť zakotvené v zákone o azyle, že maloletí žiadatelia o azyl bez sprievodu musia mať v azylovom konaní právneho zástupcu, a to bez ohľadu na ich krajinu pôvodu či dôvody žiadosti o udelenie azylu.

Pri výbere právneho zástupcu by mala byť navyše uplatňovaná požiadavka skúseností v cudzineckom a azylovom práve ako aj v ochrane práv detí, vrátane medzinárodného ľudsko-právneho hľadiska.

K právnemu poradenstvu by mal mať prístup každý MBS, nielen ten, ktorý vstúpi do azylového konania. MBS sa ocitnú na Slovensku v úplne odlišnom kultúrnom, právnom a sociálnom prostredí. Okrem toho, že zažívajú kultúrny šok a často trpia rôznymi psychickými problémami v dôsledku odlúčenia a traumatizujúcich zážitkov z ich minulosti, naše právne predpisy sú pre nich úplne neznáme a nevedia v akej situácii sa ocitli a aké sú ich možnosti – nevedia kto je opatrovník, aké sú ich práva ako detí, prečo musia byť umiestnené v detskom domove a čo je to tolerovaný pobyt, na ktorý má nárok každý MBS ak nepožiada o azyl, nevedia, že majú právo sa vzdelávať a na ochranu pred vyhostením zo strany štátu až do dosiahnutia plnoletosti. Všetky tieto práva im musia byť vysvetlené zrozumiteľným spôsobom a to právnikom, ktorý sa vyzná v právach MBS a v ich postavení v SR.

Informovanosť o pomoci zo strany rôznych inštitúcií a organizácií

V súčasnosti sú MBS veľmi nedostatočne informovaní o organizáciách a inštitúciách, ktoré im vedia poskytnúť nejakú pomoc alebo službu, a nemajú k dispozícii ani kontakty na takéto organizácie.

Na Slovensku medzi takéto organizácie či inštitúcie patria napr.:

UNICEF – vedú aj horúcu linku pomoci pre každé stratené alebo hľadané dieťa (116 000)

IOM (Medzinárodná organizácia pre migráciu) – vedú non-stop linku pre pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi

UNHCR úrad na Slovensku – poskytuje pomoc a poradenstvo každému utečencovi; MBS patria medzi skupiny migrantov v záujme UNHCR

Liga za ľudské práva – bezplatné právne poradenstvo; MBS sú jednou z hlavných cieľových skupín

Slovenská humanitná rada – bezplatné právne a sociálne poradenstvo, ako aj psychologická pomoc, najmä cudzincom s azylom či poskytnutou doplnkovou ochranou, vrátane MBS

Spoločnosť ľudí dobrej vôle – právne a sociálne poradenstvo žiadateľom o azyl na východe SR

Slovenská katolícka charita – psychologická pomoc MBS

Slovenský Červený kríž – pátracia služba; v prípade MBS môžu poskytnúť pomoc pri pátraní po rodičoch či iných príbuzných, s ktorými MBS stratil a chce nadviazať kontakt

+ relevantné štátne inštitúcie

Vidíme potrebu zabezpečiť prehľadný leták vo viacerých jazykových mutáciách, ktorý bude distribuovaný všetkým MBS na Slovensku, t.j. vo všetkých detských domovoch, kde sú tieto deti umiestňované, ako aj v zariadeniach pre umiestňovanie žiadateľov o azyl, príp. na príslušných oddeleniach hraničnej a cudzineckej polície, ktoré prichádzajú s MBS do prvotného kontaktu.

Okrem toho, vzhľadom k tomu, že veľké percento MBS pomerne rýchlo opustí územie SR, a to z rôznych dôvodov, ako je napr. cestovanie za rodinou v inej krajine EÚ, príslub zamestnania v niektorej z krajín zväčša západnej EÚ, pokračovanie v ceste do cieľovej krajiny, a pod, sú tieto deti často vystavované nebezpečenstvu obchodovania s deťmi, a napriek tomu, že Slovensku môže byť pre nich len tranzitnou krajinou, kde k ich vykorisťovaniu či zneužívaniu ešte nedochádza, avšak už tu by im mali byť poskytnuté informácie o možných rizikách, vrátane kontaktov na organizácie pomáhajúce obetiam obchodovania alebo horúce linky pre deti pôsobiace v zahraničí, najmä v krajinách západnej Európy, o ktorých vieme, že sú najčastejšími cieľovými krajinami týchto detí. Malo by ísť predovšetkým o kontakty na medzinárodné organizácie ako sú La Strada, UNICEF, UNHCR, ale napr. aj miestne mimovládne organizácie poskytujúce pomoc MBS a deťom či migrantom alebo známe linky pomoci ako napr. medzinárodné emergency no. 112.

Vzdelávanie

Právo detí, vrátane MBS na vzdelanie sa odvodzuje z článku 28 Dohovoru o právach dieťaťa a je ustanovené aj v článku 42 Ústavy SR, podľa ktorej má každé dieťa právo na vzdelanie.

Podľa Komisie pre práva dieťaťa, každý MBS, bez ohľadu na jeho právny status, by mal mať úplný prístup ku vzdelaniu v hostiteľskej krajine. MBS by mali byť zaradení na štúdium do vhodnej školy čo najskôr a mali by dostávať pomoc potrebnú na čo najlepšie zvládnutie vzdelávacieho procesu. Všetci MBS vo veku puberty by mali mať umožnené zapojiť sa do odbornej výchovy alebo vzdelávania a malé deti by mali mať prístup k vzdelávací programom pre menšie deti. Štáty by mali zabezpečiť, aby MBS získali vysvedčenia alebo iné potvrdenia o dosiahnutom vzdelaní, a to ešte pred ich prípadných premiestnením, presídlením alebo návratom.¹²

Ústava SR v článku 35 hovorí, že každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, a na jeden zo základných princípov výchovy a vzdelávania v SR, a to na princíp slobodnej voľby vzdelávania s prihliadnutím na očakávania a predpoklady detí a žiakov v súlade s možnosťami výchovno-vzdelávacej sústavy¹³.

Tieto práva sa rovnako vzťahujú aj na MBS. Zásadu rovnakého zaobchádzania obsahuje aj Školský zákon¹⁴, ktorý stanovuje, že všetkým MBS, bez ohľadu na ich právny status, sa poskytuje výchova a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách za tých istých podmienok ako občanom Slovenskej republiky.¹⁵

To znamená, že aj na MBS sa vzťahuje povinná školská dochádzka¹⁶ a princíp bezplatnosti štúdia v materských¹⁷, základných a stredných štátnych školách v SR¹⁸, ako aj ďalšie princípy zakotvené v Školskom zákone¹⁹ ako napr. princíp rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca a jeho

---

¹² Komisia pre ľudské práva. Všeobecný výklad č. 6 (2005). Zaobchádzanie s maloletými bez sprievodu a odlúčenými deťmi nachádzajúcimi sa mimo ich krajinu pôvodu (Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin). 2005 (Tridsiata deväta konferencia. 17 máj – 3. jún 2005). 2005-06-03. [online]. CRC/GC/2005/6. Časť V. Response to general and specific protection needs. f) Full access to education (Plný prístup k vzdelaniu). [cit. 2009-10-31]. Dostupné na internete v anglickom jazyku na: <http://www.asyl.at/umf/ber/General_Comment_6_1.pdf>

¹³ zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v účinnom znení (ďalej len „Školský zákon“), § 3 písm. h)

¹⁴ zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v účinnom znení (ďalej len „Školský zákon“)

¹⁵ § 146 ods. 2 (v spojitosti s ods. 1 a 8) zákona 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁶ § 19 ods. 2 Školského zákona: *Povinná školská dochádzka je desaťročná a trvá najviac do konca školského roka, v ktorom žiak dovŕši 16. rok veku, ak tento zákon neustanovuje inak*; ods. 3: *Povinná školská dochádzka začína začiatkom školského roka, ktorý nasleduje po dni, keď dieťa dovŕši šiesty rok veku a dosiahne školskú spôsobilosť, ak tento zákon neustanovuje inak.*

¹⁷ § 3 písm. a) Školského zákona (zakotvený princíp bezplatnosti vzdelania v materských školách jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky)

¹⁸ § 3 písm. b) Školského zákona

¹⁹ § 3 : Princípy výchovy a vzdelávania

spoluzodpovednosti za svoje vzdelávanie, či princíp zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie.

Navyše sa pre deti, ktoré sú cudzincami, zakotvuje organizovanie základných a rozširujúcich kurzov slovenského jazyka, za účelom odstránenia jazykových bariér²⁰.

MBS by mali byť zaradené do príslušného ročníka základnej alebo strednej školy po zistení úrovne ich doterajšieho vzdelania a ovládania štátneho jazyka najneskôr do troch mesiacov od ich umiestnenia v detskom domove pre MBS.²¹

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí ukladá detskému domovu pre MBS povinnosť utvárať podmienky na výučbu slovenského jazyka, ak je to vhodné a účelné pre rozvoj dieťaťa.²²

Výučbu slovenského jazyka ešte pred zaradením maloletého do príslušného ročníka základnej alebo strednej školy zabezpečuje detský domov pre MBS, ktoré žijú v detskom domove a Migračný úrad MVSR pre MBS, ktoré sú žiadateľmi o azyl.

Podľa našich doterajších skúseností, detský domov pre MBS výučbu slovenského jazyka považuje za vhodnú a účelnú, ak MBS prejaví záujem zostať na Slovensku. Dôraz na výučbu slovenčiny sa nekladie u MBS, ktorí sa chcú dobrovoľne vrátiť do krajiny pôvodu alebo sa zabezpečuje zlúčenie MBS s rodinou v inom štáte EÚ. Výučbu základov slovenčiny zabezpečujú vychovatelia detského domova. Detský domov pre MBS si však uvedomuje, že takáto výučba je nedostatočná pre MBS, ktorí žijú v detskom domove dlhodobo a sú zaradení, alebo majú byť zaradení, do vzdelávacieho procesu na škole v Trenčíne. Preto detský domov v spolupráci s Migračným úradom MVSR (vzhľadom na to, že v detskom domove sú umiestnení aj MBS, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana), mimovládny organizáciou²³, a v neposlednej rade spoluprácou s miestnymi školami²⁴, zabezpečil pre MBS z detského domova, ktorí majú udelený prechodný (MBS s poskytnutou doplnkovou ochranou) a tolerovaný pobyt, výučbu slovenského jazyka kvalifikovanými pedagógmi priamo na jednotlivých školách. Na takúto výučbu slovenčiny detský domov pre MBS nemá prostriedky vo svojom rozpočte a preto bolo potrebné získať na vyučovanie slovenčiny peniaze z iných zdrojov²⁵.

---

²⁰ § 146 ods. 3 (v spojitosti s ods. 1 a 8) Školského zákona

²¹ § 146 ods. 4 Školského zákona (ods. 4 sa v zásade vzťahuje na deti žiadateľov o udelenie azylu, deti azylantov, deti cudzincov, ktorým sa poskytla doplnková ochrana, a deti odídencov; máme však za to, že v kontexte ods. 8 – že ustanovenie ods. 4 sa primerane vzťahuje aj na MBS – je možné ods. 4, a teda trojmesačnú lehotu na zaradenie do školy, analogicky aplikovať na MBS)

²² § 50 ods. 4 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí

²³ Liga za ľudské práva a Slovenská humanitná rada

²⁴ Stredná odborná škola obchodu a služieb v Trenčíne; Základná škola Východná v Trenčíne

²⁵ Prostriedky Ministerstva vnútra MVSR a Slovenskej humanitnej rady boli použité pre výučbu slovenčiny MBS, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana; prostriedky Ligy za ľudské práva (získané v rámci projektu „Naučme maloletých utečencov po slovensky“ podporeného Nadačným fondom Slovak Telecom prostredníctvom Nadácie Intenda) boli použité na doučovanie slovenčiny, ale aj matematiky a chémie, MBS s poskytnutou doplnkovou ochranou a udeleným tolerovaným pobytom

V prípade, ak sa MBS stane žiadateľom o azyl, kurz základov slovenského jazyka v azylových zariadeniach odborne a finančne zabezpečuje Migračný úrad MVSR.²⁶ Zákon o azyle ďalej ustanovuje, že ak sa na maloletého žiadateľa o azyl vzťahuje povinná školská dochádzka, je povinný navštevovať kurz slovenského jazyka.²⁷

V prípade, ak ide o maloletého staršieho ako 16 rokov a povinná školská dochádzka sa na neho už nevzťahuje, zákon mu poskytuje možnosť navštevovať kurz slovenčiny, ktorú môže, ale nemusí využiť.²⁸

Z vlastných skúseností vieme, že proces zaradenia MBS na základnú alebo strednú školu je komplikovaný. Je tomu tak preto, že nie všetky školy sú pripravené a ochotné prijať na štúdium maloletého cudzinca. Najväčšími prekážkami, ktoré školy od tohto kroku odrádzajú, sú nepochybne neznalosť alebo nedostatočná znalosť slovenčiny a komplikácie spojené so zaradením MBS do príslušného ročníka základnej či strednej školy.

Problémy pri zaradovaní MBS do príslušného ročníka spôsobuje najmä:

- deti nemajú doklady o dosiahnutom vzdelaní či vysvedčenia,
- deti neovládajú slovenský jazyk dostatočne na takej úrovni, aby mohli byť preskúšané z jednotlivých predmetov,
- učebné osnovy v krajinách ich pôvodu sa môžu podstatne odlišovať od učebných osnov v SR, prípadne školská dochádzka v krajine pôvodu nie je povinná alebo dostupná a deti sú negramotné,
- deti neovládajú slovenský jazyk dostatočne na takej úrovni, aby zvládli učivo ročníka, do ktorého by mohli byť zaradení na základe svojho veku,
- stredné školy zvyknú požadovať potvrdenej o ukončení základnej školy a absolvovanie prijímacích skúšok v slovenskom jazyku, ktorý MBS ešte neovládajú.

Všetky uvedené faktory predstavujú zásadné prekážky pre zaradenie MBS do príslušného ročníka základnej, ale najmä strednej školy. Preto v praxi závisí predovšetkým od ochoty vedenia konkrétnej školy dať MBS príležitosť a pokúsiť sa preklenúť tieto problémy.

Preto navrhujeme, aby boli ustanovené presné pravidlá pre prijímanie do škôl a výučbu MBS, vytvorené postupy a metódy pre vzdelávanie MBS. Najmä v prvom štádiu je predovšetkým potrebné dbať na to, aby maloletí zvládli slovenský jazyk na takej úrovni, aby mohli pokračovať v riadnom štúdiu. Následne je potrebné maloletým poskytnúť možnosť zvoliť si svoje budúce povolanie a pripravovať sa naň v súlade s článkom 35 Ústavy SR.

---

²⁶ § 146 ods. 5 (v kontexte ods. 8) zákona o azyle

²⁷ § 23 ods. 3 písm. f) zákona o azyle

²⁸ § 22 ods. 7 zákona o azyle

Odporúčania vo vzťahu k vzdelávaniu MBS:

- Zabezpečenie kvalifikovanej výučby slovenského jazyka každému MBS zo strany štátu, a to ihneď po príchode na územie SR a umiestnení v príslušnom detskom domove
- Zaradenie MBS do školského systému najneskôr 3 mesiace od umiestnenia v detskom domove
- Vypracovanie osnov alebo metodiky pre prijímanie MBS do škôl a pre vzdelávanie MBS
- Vypracovanie a aplikácia jednotného systému zisťovania vzdelanostnej úrovne maloletých cudzincov, najmä v prípade absencie dokladov o vzdelaní